

Subtilitățile receptării mesajului scris

CSIKI EMESE
Biblioteca Județeană Mureș

Moto:

„...fiecare descoperă ceea ce era spiritual
și cultural pregătit să descopere...”
Mircea Eliade

Argument

Când eram mică, nicum nu-mi puteam explica, de ce au cărțile Introducere, Prefață ... sau alte forme ale prezentării unui text. Mi se părea un obstacol în calea mea de a „devora” cartea. Îmi aduc aminte și acum de furia cu care întorceam acele foi, și mă enervam cumplit atunci când eram îndemnată să citesc și acele pagini. Susțineam că eu nu am nevoie să știu ce gândesc alții despre acea carte, și că n-o să le permit să-mi spună ei ce să cred despre ea. Doream să citesc „așa cum știu eu”!

Niciodată nu mi-am pus problema că s-ar putea să „nu citesc bine”. Nimeni nu ne-a învățat despre cum trebuie să lecturăm o carte. Fiecare, după propriile posibilități...

Și astfel am ajuns la aspectul pe care vreau să-l dezbat, deoarece manualele de specialitate nu fac referire la el, dar – dacă ținem seama de complexitatea lui, precum și de imposibilitatea de a-l încadra în anumite reguli – nici nu este de mirare.

Care este adevăratul meu rol în prelucrarea cărților? Cum stabilesc eu care este domeniul de care într-adevăr aparține mesajul acelei cărți? Oare nu greșesc?

Trebuie să recunosc că, de multe ori, mi-ar fi foarte greu dacă aș fi singură în fața cărților. Și dilema mea nu este numai față de mine, ci și față de utilizatori.

Sarcina mea este de a le facilita accesul la baza de date de care dispunem.

Din momentul în care am pus mâna pe o carte și până îi scriu cota, în acea perioadă de timp stau față în față două entități de sine stătătoare: mesajul cărții și personalitatea mea, cu tot ceea ce înseamnă ele.

Singura condiție ca această confruntare să fie fructuoasă este să comunicăm! Iar comunicarea înseamnă o paletă de factori psihologici, de condiții interne și externe, de simpatie și animozitate, de apropiere și alienare...

Lecturarea

Înainte de a face legătura dintre **personalitate** și performanța de a **lectura**, aș dori să prezint succint prima dintre ele, mai ales dacă ne gândim că ea – personalitatea – este cea care își pune amprenta asupra a tot ceea ce rămâne după noi.

Una dintre finalitățile psihologiei este abordarea personalității, a componentelor sale.

Personalitatea – pentru o „vizualizare” mai confortabilă – poate fi asemuită cu o piramidă. Scheletul acestei piramide poate fi acea binecunoscută piramidă a trebuințelor, elaborată de Maslow, cel care a formulat reușita expresie legată de personalitate, și anume: „*Omul trebuie să devină ceea ce este capabil să fie!*”

De-a lungul dezvoltării atât a psihologiei, cât și a celorlalte științe complementare acesteia, s-a cristalizat ideea constituției tripartite a personalității: temperament, aptitudini și caracter, care sunt totodată și elementele constituente ale ei.

Arhitectonica complexă, precum și „finețea” acestui edificiu este dată de calitatea interacțiunilor dintre aceste elemente, de mecanismele care conduc la aceste interacțiuni – la o asemenea arhitectonică – și, nu în ultimul rând, de interacțiunile dintre interacțiunile primare.

Omul nu se naște cu personalitate, ci devine o personalitate; iar personalitatea – ca și concept – își limitează referințele la un altul, căci cineva poate fi o personalitate numai comparativ cu alții.

Ce rol are comunicarea în acest edificiu? Covârșitoare. Și cred că, astfel, am spus totul.

Lectura

Lectura reprezintă un fenomen deopotrivă social și psihologic, dar în primul rând un proces de comunicare : „*toate sensurile termenului de lectură includ semnificația de transmite și comunicare*” (Nicolae Robine).

Există două accepții majore ale conceptului de „lectură”: una, restrânsă la comunicarea scriptică, cealaltă, extinsă la orice tip de comunicare.

În primul sens, prin lectură se înțelege ansamblul activităților perceptive și cognitive, vizând identificarea și comprehensiunea mesajelor transmise scriptic.

Cel de-al doilea sens al termenului e foarte larg și se referă la identificarea și comprehensiunea mesajelor transmise cu ajutorul altor sisteme semnificante decât scrisul – grafismul. În acest înțeles, lectura devine o formă universală a semiologiei, un mod de a instaura – mai mult sau mai puțin arbitrar – semnificații, de a corela conținutul unor expresii date.

La originea cuvântului de „lectură” este rădăcina indo-europeană „leg” (cu sensul de „împreunare, reunire”), conservată în greaca veche (Légein), latină și albaneză. În limbile moderne, termenul vine din latinescul târziu „lectura” (derivat din *lectum*, supin al lui *legere*, impus în defavoarea latinescului clasic *lectionis*), trecut în franceză, în secolul al XIV-lea, sub forma *lecture*, de unde a migrat în engleză și în alte limbi. (2, p. 13-14)

În limba română, sinonimul termenului de *lectură* este *citirea* în pofida faptului că există o discordanță între ele, generată de diferiți autori și anume: citirea este o receptare nespecializată, superficială, pe când lectura este considerată a fi o receptare specializată, în profunzime. Relația dintre *receptare* și *lectură* pare a fi aceea dintre general și particular. Mulți cercetători consideră *receptarea* ca fiind „supraordonată”, iar *lectura* „subordonată”.

Conceptul de *receptare* e mai familiar cercetătorilor, având o conotație „defensivă”, deoarece implică o anumită deschidere a subiectului către exterior. A „recepta” înseamnă: a primi, a fi afectat de, a lăsa să intre, a înregistra, a capta etc., adică acest termen sugerează reacția subiectului față de text.

Lectura este conținutul a ceea ce se comunică, gândirea autorului transmisă cititorului. Acest conținut există independent de cititor. Nu putem vorbi despre lectură decât atunci când, atât pentru autor cât și pentru cititor, există un cod comun, coduri comune (semnele, limba, limbajul, cultura). Tocmai datorită acestor coduri comune există înțelegerea și participarea la unul și același conținut de gândire.

Textul și limba

Textul, așa cum indică și etimologia lui, *textus* = țesătură, este un ansamblu interrelațional, caracterizat de continuitate și stabilitatea sensului, continuitatea lui fiind dată de relațiile logico-temporale ori cauzale dintre fraze, fie de tip semantic, fie de tip sintactic.

Textul, indiferent de întinderea sa, constituie un întreg de sine-stătător, acest caracter derivând din desfășurarea completă a temei. Condiția „normală” a unui text este „închiderea”, dispunerea sa între limite stabile, marcate ferm: prin punctuație, inserturi metatextuale, titluri și subtitluri etc.

Funcția unui text constă în instrucțiunea dată receptorului cu privire la modul în care emitentul dorește să fie înțeles. Această instrucțiune este formulată uneori explicit prin inserturi metatextuale: subtitluri indicând genul,

comentarii explicative, ori prin semnalizări intertextuale, dar întotdeauna există o distanță între ce spune autorul și ce trebuie înțeles din text.

Calitatea și receptabilitatea mesajului transmis prin text depinde în mare măsură de limba folosită de autor. Limba, care stă la baza lingvisticii, este de fapt un sistem de semne, iar semnul lingvistic este o entitate biplană, constituită din:

- un concept = semnificație
- imagine acustică = semnificant

Cele două elemente constituente sunt indisociabile, de unde – prin deducție logică – se poate concluziona că un concept oarecare nu este „semnificație” decât și numai în măsura în care este asociat de un suport sonor, (semnificant), iar o emisiune de sunete ale vocii umane nu este „semnificant” decât și numai în măsura în care este asociată de un concept, (semnificație): conceptul de „fluture” este o semnificație în limba română numai în măsura în care este asociat de secvența de sunete f-l-u-t-u-r-e, iar această secvență de sunete este un semnificant al limbii române numai în măsura în care îi corespunde un concept, anume acela de „fluture”.

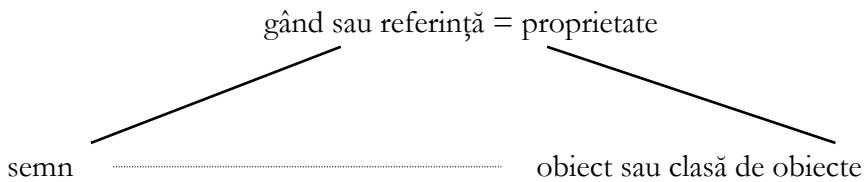
Suportul psihologic al acestei dezbateri se bazează pe faptul că lectura / citirea presupune folosirea limbajului intern, care apare și se dezvoltă vertiginos odată cu școlarizarea, prin învățarea scris-cititului. Întreaga evoluție a gândirii se dezvoltă de-a lungul și prin intermediul vorbirii – a limbajului, care prin multiplele sale forme revine din nou la comunicare, la omniprezenta comunicare!

Analizând neuropsihologic creierul uman – acest univers înfricoșător – s-au delimitat diferite centre, fiecare având roluri diferite, unul fiind responsabil cu decodarea mesajelor scrise, altul cu al semnelor ortografice, și un altul cu sunetele percepute etc. Una dintre caracteristicile extraordinare ale legăturii dintre aceste centre este că lezarea unuia nu cauzează pierderea celorlalte funcții, adică un dislexic înțelege perfect un mesaj sonor, mesajul fiind transmis de semnele sale specifice.

Revenind la analiza lingvistică se poate susține că semnul – în general – este ceva (în cazul semnelor lingvistice: cuvântul), care „stă în locul” obiectului (obiectelor) la care se referă.

Este suficient de intuitiv să spunem că o enumerare a tuturor obiectelor care sunt în relație cu un semn oarecare nu este posibilă, întrucât nu avem posibilitatea să știm care sunt toate obiectele în legătură cu care a fost folosit vreodată un semn, și cu atât mai puțin – în cazul unei limbi care continuă să se vorbească – nu putem ști care vor fi obiectele în legătură cu care acesta va fi folosit. Noi nu suntem decât în măsură să cunoaștem un număr limitat de obiecte în legătură cu care a fost folosit un anumit semn și să știm că există și alte obiecte în legătură cu care semnul respectiv a fost și / sau va fi folosit.

Găsirea unui sens anume depinde de factorii intrinseci ai cititorului, și poate fi schematizată astfel:

Diferiți autori au realizat diferite tipologii ale lecturii ca de exemplu: lectura-viciu, lectura-plăcere, lectura-muncă, din perspectiva celor care „găsesc în ea un fel de opiu prin care se eliberează de lumea reală”, după cum afirmă André Maurois.

N. Georgescu-Tistu, pornind de la modul de abordare a textului, face următoarea clasificare: lectura analitică, pornind de la opera întreagă spre părțile componente; lectura sintetică, unde analiza pornește de la părțile componente; lectura critică, în care cititorul se declară mai mult sau mai puțin motivat, de acord sau nu cu autorul.

Costache Olăreanu, abordând tipul de lectură obiectivă – cartea fiind considerată exclusiv sursă de informații – face o tipologie a acestui fel de lectură: lectura de studiu sau lectura de învățare; lectura complementară sau de informare; lectura de consultare, aplicată tuturor tipurilor de materiale de referință.

La rândul său, Paul Cornea face o analiză a tipurilor de lectură de care dispune cititorul adult și avizat: lectura liniară, lectura receptivă, lectura literară, lectura informativă, lectura exploratorie, lectura de cercetare, lectura rapidă.

Dintre acestea mă voi referi mai pe larg la două dintre ele, care sunt esențiale în munca de prelucrare a colecțiilor dintr-o bibliotecă, și anume:

❖ **lectura receptivă**, care este caracterizată prin performarea integrală, însă cu suplețe, a parcursului intelectual, variind considerabil viteza lecturii, revenind cu atenție la elementele importante (introducere, concluzii) pentru a putea recepta în profunzime textul. Acest tip de lectură este unul intensiv, analitic, asimilator, fiind caracteristic lecturii unor manuale, cursuri sau lecturi de specialitate.

❖ **lectura informativă**, care este o lectură selectivă care vizează obținerea unei idei de ansamblu asupra textului. În acest tip de lectură, lectorul analizează textul în căutarea unor concepte, a unor puncte-cheie, încercând să înțeleagă sensul fără să-l aprofundeze (care este informația esențială, ce urmărește autorul, cum este organizată opera, etc). În acest caz, randamentul depinde de

cunoștințele prealabile despre autor și problematică, ca și de antrenamentul, discernământul și buna condiție fizică și psihică a cititorului.

Concluzionând cele expuse mai înainte, se poate afirma că oricare ar fi modalitatea sau mijlocul de transmitere, lectura este o comunicare de la autor la cititor, ea reprezentând, simultan și succesiv, toate elementele comunicării. Lectura, ca orice activitate intelectuală trebuie să se bazeze în mod obiectiv pe informații obținute făcând apel la lectură, deci la elementele culturii scrise. Prin lectură, omul încearcă să capteze și să descifreze un mesaj care, ca în orice sistem de comunicare, înseamnă determinarea unui sens, a unei semnificații. Această receptare nu se reduce numai la perceperea exactă a unui text; ea declanșează multiple procese psihice. În primul rând, apelând la memorie, se declanșează un proces de actualizare a vechilor cunoștințe, dar și de noi asocieri, datorate ideilor cuprinse în acest text. În al doilea rând, lectura determină judecăți și raționamente care consolidează și duc la descoperirea de noi adevăruri. În al treilea rând, descifrarea semnificației unui text înseamnă tot atâtea răspunsuri afective care se traduc prin sentimentul de mulțumire sau printr-o stare de desfătare, ori de nemulțumire, insatisfacție sau plictiseală.

Nu aș dori să termin înainte de a aminti că Mircea Eliade s-a ocupat și de lectură, căutând să argumenteze faptul că lectura ar trebui să fie, pentru omul contemporan, un mijloc de educație a culturii spiritului. Reputatul filozof arată că oamenii se interesează foarte puțin de lecturile esențiale, care pot face din viață o creștere neconținută sau o moarte spirituală timpurie. Din punct de vedere spiritual, majoritatea oamenilor au vârsta adolescentului, gândesc și simt astfel: cu aceleași formule, cu aceleași superstiții. Cauza? O proastă alimentație spirituală.

Tehnicile și mijloacele alimentării spirituale sunt prea puțin cunoscute și folosite. Nu există, după Mircea Eliade, nici un manual cu ajutorul căruia cineva să poată învăța arta de a crește spiritual : „*Nu avem încă un Manual de introducere generală în lectură, un manual care să transforme acest viciu modern al lecturii într-o tehnică, într-un instrument de alimentare spirituală. Lectura este pentru omul contemporan un viciu sau o osândă. Citim ca să trecem examenele, ca să omorâm timpul sau citim din profesiune. Lectura ar putea implica și funcții mai nobile. Lectura ar putea fi un mijloc de alimentare spirituală continuă, nu numai un instrument de informație sau de contemplație estetică.*”

Lectorul

Orice text, ca suport material al unei încărcături simbolice, se adresează unui destinatar, fie numit, fie nenumit, iar lectorul, ca beneficiar al mesajului transmis de autor are de îndeplinit câteva sarcini. Înainte de toate, trebuie să

înțelegeă, să afle ce vor să *spună* semnificații, care se traduc prin *decodificarea* semnelor și *interpretarea* lor. Lectorul nu este o mașină care descifrează automat, în limitele unui program învățat, ci un subiect dotat cu inițiativă și capacitate opțională; din mai multe piste posibile de sens, el o alege pe cea mai plauzibilă ori pe cea corespunzătoare obiectivului urmărit. Aceasta înseamnă, de fapt, că procesul comprehensiunii – ca unul din scopurile finale ale lecturii – depinde de capacitatea sa intelectuală, dar și de gradul în care stăpânește codurile, de ceea ce se numește „competență lectorală”.

O altă funcție îndeplinită de cititor, în parte inconștient ori semiconștient, în parte lucid, este de a *evalua*, cu alte cuvinte de a lua atitudine față de textul pe care-l performează, din punct de vedere afectiv (reacții emotive) și axiologic (judecăți de valorizare de tipul: îmi place / nu-mi place, aprob / dezaprob etc.). Ca expresie a determinărilor de ordin psihologic și ideologic, evaluarea este nemijlocit legată de personalitatea lectorului și de apartenența sa socio-culturală. Trebuie menționat că în procesul lecturii, comprehensiunea și evaluarea funcționează solidar, stimulându-se reciproc, astfel încât separarea lor este posibilă mai mult în planul teoretic, decât în cel practic.

Cea de-a treia funcțiune a lectorului este *cooperarea*, care rezultă din primele două: de vreme ce finalizarea actului de comunicare scriptică atârână de competența și structura personalității, este firesc ca emitentul unui text să ia în considerare ambii parametri, chiar din faza elaborării. Cititorul / lectorul desăvârșește de fapt opera în direcția propriei sale personalități, el fiind în întregime implicat în actul lecturii, cu întreaga sa cultură, cu mediul social în care trăiește, cu dispozițiile psihologice ale momentului. El reconstruiește un alt mesaj în care se amestecă o parte a gândirii autorului și una a propriei sale gândiri. Pentru a participa la conținutul unei cărți nu este suficient să știi să citești, lectura unei opere necesită un nivel cultural mai ridicat și presupune însușirea unor deprinderi de lectură. Lectura operei parcurge trei faze succesive: intuiția globală, determinată de o reacție spontană, analiza și sinteza finală.

Folosindu-se de același algoritm mental ca și în cazul tipurilor de lectură, lectorii sunt și ei categorizați după rolul pe care-l îndeplinesc de-a lungul explorării unui text. Cea mai minuțioasă tipizare mi s-a părut a fi cea a lui Paul Cornea, care i-a numit pe: lectorul „alter ego”: „*primul cititor al rândurilor pe care le scriu sunt eu însumi*”, caz în care lectura coincide aproape cu elaborarea textului; lectorul vizat: destinatarul, este cel pe care-l are nemijlocit în vedere autorul; lectorul prezumtiv: lectorul pe care autorul îl revendică fără a-l cunoaște, fiind cazul unui lector idealizat; lectorul virtual care este un abstract, cu rolul de a prestructura potențialitățile semantice ale textului; lectorul înscris

este cititorul reprezentat „în carne și oase” în text; lectorul real (empiric), care este cititorul propriu-zis, dotat cu o identitate socio-culturală precisă, cel care citește efectiv textul.

Pe lângă aceste aspecte nu pot să nu amintesc de rolul formativ al lecturii asupra lectorului. Ne aflăm din nou în fața celebrului paradox: „*Cu cât știi mai multe, cu atât îți dai seama mai bine, câte nu știi!*” La fel se întâmplă și cu citirea.

În pofida abundenței de informații degajate pe canalele audiovizualului, cea mai formatoare rămâne citirea. Oricând, de-a lungul vieții. Chiar și în momentele de epuizare. Acea „reîncărcare” a energiei psihice care este posibilă prin anumite stereotipii, care nu necesită un efort intelectual în plus se poate realiza și prin lecturarea unor cărți „ușoare”. În fond, biblioterapia face parte din categoria terapiilor! Recitirea unor opere nu face decât să continue, să aprofundeze procesul de asimilare.

Ar fi oare exagerat dacă am încerca să stabilim care este cel mai „prețios” cititor? Dacă la baza acestei încercări ar sta definiția dată de Paul Valery: „*Ceea ce rămâne după ce se uită totul, este cultura*”, aș îndrăzni să-i numesc pe acei cititori care uită cărțile, care asimilează atât de personal gândurile sau emoțiile autorilor citați, încât nici nu-și mai amintesc de unde le-au luat. Asemenea cititori izbutesc să transforme funcția aceasta dificilă a lecturii într-o funcție organică, naturală, imitând gestul naturii, căci, după cum se știe, natura nu păstrează niciodată contururile sau formele obiectelor asimilate, memoria lor, ci transformă neconținut substanțe. Evoluează!

Toată tehnica lecturii constă în această virtute a transformării substanței cărților. Ceea ce se numește asimilare, este tocmai procesul obscur de transformare.

În concepția lui Mircea Eliade, verificarea lecturii trebuie să-l facă pe cititor să ajungă de la o tehnică simplă a lecturii la arta lecturii, etapă care presupune capacitatea de discernere a valorilor. „*Ne simțim mai bogăți, mai vii, mai umani, după o anumită carte?*” - asta e întrebarea pe care trebuie fiecare să și-o pună. *Lectura nu ajunge o artă decât în clipa când știe să prevadă valorile și să distingă emoțiile estetice. Ca și orice altă activitate a spiritului omenesc, arta lecturii nu ajunge o artă nobilă decât prin puterea sa de a prevedea erorile și mediocritățile și prin virtutea de a economisi timpul. Gustul format pentru lectura clasicilor, prin recitirea cărților mari și a cărților favorite este cel mai sigur mijloc de a evita experiențele inutile. Un om care știe să citească nu înseamnă numai omul care recunoaște și cultivă cărțile bune, ci mai ales înseamnă omul care știe să recunoască și să evite cărțile mediocre și lecturile inutile*”.

Comprehensiunea

În conformitate cu DEX, explicația pentru termenul de *comprehensiune* este :

- capacitatea de a pătrunde, de a înțelege ceva, înțelegere, pătrundere sau
- conținut; menționând că la originea cuvântului stă termenul *compréhension* din limba franceză, sau latinescul *comprehensio*.

În fond, aceasta este capacitatea care stă la baza determinării corecte a „locului” unei cărți, chiar înainte de a căuta și de a compune indicii care vor finaliza drumul parcurs de o carte până în rafturile bibliotecii.

Dar pentru a aborda problema lecturii dintr-o perspectivă frontală, pentru a o studia ca un proces, ca totalitatea comportamentală finalizată, în ordinea naturală și logică a fazelor ei, de la contactul vizual cu semnele grafice până la formarea deplină a sensului, la reprezentare și la trăire este nevoie să se facă o referire la toate cele descrise mai înainte. Este vorba așadar de elucidarea mecanismelor cognitive și a celor aferente, de ordin emoțional, pe care le pune în joc parcurgerea traiectului dintre percepție și comprehensiune, dintre a percepe și a pricepe.

Se pune problema, dacă noi – lectorii – trebuie să „descoperim” sensul unor cuvinte, sau dimpotrivă, trebuie să-l „construim”. Ce înseamnă *exact* cuvântul în lanțul verbal, depinde de influența cuvintelor care-l perced și-i succed (mecanism sintagmatic), de memoria celorlalte care i-ar putea lua locul (mecanism paradigmatic, amintit deja în capitolul anterior) de situație (enuțare) și de conotație.

Acești termeni, extremi de fapt, dramatizează opoziția a două atitudini pe care practica lecturii cel mai adesea le asociază. De fapt, a „construi” un sens nu echivalează cu a „inventă”, iar a „descoperi” nu e sinonim cu a găsi sensul de-a gata. Oricărui cititor i se cere un spirit cooperativ, iar un procent de investiție personală și creativitate este necesar oricărei lecturi, numai că acest procent crește considerabil dinspre referențial spre autoreferențial. Cel care „construiește” se bazează pe un set de convenții automatizate, și cel care „descoperă” este obligat să-și pună la contribuție resursele imaginative. Pe orice treaptă, și sub orice formă, lectura este un comportament productiv și finalizat.

Modelul procesului lecturii poate fi sintetizat astfel:

- a) percepția (vizuală), implicând pronunțarea și semnificația cuvintelor;
- b) comprehensiunea: sesizarea clară a conținutului semantic, care implică:
 - comprehensiunea literară;
 - determinarea semnificațiilor implicite;
 - degajarea implicațiilor și sensurilor dincolo de ceea ce ele postulează imediat;

c) reacția față de ideile autorului și evaluarea lor: opinii critice, răspunsuri emoționale, concluzii finale.

Deoarece din acest model doar primele două au legătură cu procesele care vizează receptarea unui mesaj din punct de vedere psihologic, numai ele vor fi dezbătute.

Percepția, fie ea de orice fel, este un mecanism constructiv, un ansamblu de informații selectate și structurate. Psihologia modernă, în opoziție cu psihologia tradițională, consideră percepția un demers constructiv, nu doar de pură înregistrare. În momentul contactului ocular, subiectul nu este un spectator pasiv, ci unul care identifică și structurează. Mecanismul fiziologic al percepției pune în lumină dubla conexiune a organelor de simț: cu centrul cerebral de o parte, iar pe de altă parte cu formațiile reticulare, de care depinde dimensiunea intensivă a conduitelor, deci cu atenția și emoția.

Pentru cine stăpânește codul, nu există un moment al privirii literelor și un altul al semiotizării; „vederea” cuvântului trimite instantaneu la semnificație. Este adevărat că „recunoașterea” este un act semiotic, iar „comprehensiunea” unul semantic, însă în recunoaștere intră indici semantici, iar sensul încorporează aspecte perceptive, încât, deși analizabile separat, percepția și comprehensiunea trebuie considerate ca activități profund interrelaționate. De fapt, problemele cele mai serioase le ridică modul de a trata comprehensiunea. Nici nu este de mirare, deoarece ea – comprehensiunea – constituie momentul esențial al lecturii, întrucât totalizează activitățile cognitive.

Actul fundamental al comprehensiunii poate fi definit ca o „negociere a sensului”: cititorul își acomodează codurile și cunoștințele specificității textului, producând continuu interferențe spre a reduce distanța inevitabilă dintre ceea ce posedă în repertoriu și cu ceea ce este confruntat; el înregistrează semnificațiile parțiale (ale cuvintelor, propozițiilor, frazelor) în ipoteze globale, iar pe acestea le verifică pe măsura înaintării. Comprehensiunea decurge astfel ca o suită de întrebări și răspunsuri, neîncetat coroborate în scopul stabilirii satisfăcătoare a sensului.

Caracteristică comprehensiunii este procesualitatea, adică desfășurarea ei în timp. Ea trebuie studiată ca un parcurs, ale cărui etape decurg necesar una din alta, și nu ca o reprezentare a textului în totalitatea sa.

De fapt, paralel cu înțelegerea cuvântului (propoziției, frazei) se desfășoară o operație de evaluare: fiecare informație este apreciată în funcție de parametrii afectivi. Fenomenele de evaluare succed, sub raport logic, formarea sensului. Totuși, viteza reacției este atât de mare încât aparența este de quasiconcomitență. Aproximativ în momentul în care sesizăm despre ce este vorba în text și, eventual, ne reprezentăm imaginea verbală, un mecanism involuntar de comutare disjunctivă semnalează „plăcerea” sau „neplăcerea”, „aprobarea” sau „dezaprobarea”: această conduită modelatoare și intensivă este

emoția; ea acompaniază întreg procesul comprehensiunii, influențându-l uneori considerabil. Când este puternică, tinde să îngusteze cercul conștiinței, concentrându-l pe cititor asupra obiectului-stimul și expulzând din raza vederii sale interioare celelalte idei ori simțăminte. Iar când se conturează pe fondul unei scheme asimilatorii rezultate din contactul durabil cu o categorie specifică de obiecte, devine emoție estetică. La fel cu orice altă formă a afectivității, închegată în jurul unui conținut informațional determinat, emoția artistică funcționează circular: filtrează imaginile sugerate de performarea perceptivă și cognitivă a textului, care, la rândul lor, o declanșează.

Pe măsură ce lectura progresează, iar cititorul este din ce în ce mai angajat în confruntarea cu textul, comprehensiunea tinde să se apropie tot mai mult de receptare. Cu toate că cele două demersuri interacționează, deosebirea fundamentală dintre ele rămâne: în cel dintâi predomină procesele cognitive, iar în cel de-al doilea, cele emoționale și valorizante.

Unii psihologi consideră că afectivitatea, ca investiție energetică, are rolul de a accelera sau de a încetini formarea structurilor cognitive scoțându-le în prim plan sau eclipsându-le, fără a le modifica însă substanța intimă. A subaprecia rolul afectivității este tot atât de inadmisibil cât a subaprecia rolul cogniției. Cu toate acestea, problema formării sensului rămâne prioritar de natură semantică; ea este negociabilă, înscrisă în orizontul unor norme – fie și evazive – și al unui acord – fie și precar – între ele.

În spatele termenului „negocierea sensului” se întrevede, de fapt, o operație extrem de complexă, care presupune competență, flexibilitate asociativă și experiență de lectură, precum și adaptarea unei atitudini vigilente față de propriile presupuneri.

Faptul că nu avem acces la absolut, că tot ceea ce cunoaștem este limitat, nu ne justifică, și este imperios necesar să deplasăm aceste limite cât mai departe posibil. Tot ceea ce înseamnă lectura și drumul de a o explora nu duce spre haos, ci spre un șantier. Iar vechea problemă filologică de a ști cum trebuie înțeles textul spre a fi bine înțeles, va continua să se afle la ordinea zilei. Tocmai pentru că trăim în inima relativului, chiar dacă avansăm cu pași mărunți, chiar dacă știm că ieșirile în caz de incendiu sunt blocate, nu ne rămâne decât se mergem, să continuăm a merge.

Cu toate că am încercat să fac o oarecare delimitare între părțile componente ale acestei lucrări, această împărțire îmi este imposibilă, și ca atare am tratat de fapt în fiecare parte un pic din problema globală la care m-am oprit: receptarea corectă a mesajului dintr-o carte, ceea ce este esența muncii de prelucrare.

De fapt, toate aspectele psihologice, mentale la care m-am referit mai înainte sunt inter-dependente unele de altele și ținesc spre acea capacitate care

încă nu s-a subliniat: **capacitatea de analiză și sinteză**. Capacitate care este absolut indispensabilă în această îndeletnicire bibliotecară.

Ca să se poată reda cât mai exact posibil informațiile cuprinse într-o carte, toate acele impresii, gânduri, sentimente, convingeri și certitudini care conviețuiesc între cele două coperte ale ei, este necesară „traducerea” lor la limbajul indicilor, care este un limbaj exact, inconfundabil și comun pentru o anumită categorie de persoane.

Există însă un aspect care își lasă fără îndoială amprenta, și aceasta este subiectivitatea noastră, a fiecăruia, care depinde de acele predispoziții, aspecte, tendințe care stau la baza acestei lucrări. O modalitate de a o evita este baza de date deja existentă a bibliotecii, tradiția ei, care constituie o bază indispensabilă.

În loc de concluzii

Aș fi putut tot atât de bine să încep lucrarea mea cu aceste cuvinte: arta de a citi este arta de a gândi, plus încă ceva. În consecință, ele au aceleași reguli. Trebuie să citești pe îndelete, cu prudență, făcându-ți mereu obiecții.

A citi înseamnă a cugeta împreună cu altcineva, a înțelege gândirea altuia și a intui gândirea pe care el ne-o sugerează, conformă sau contrară lui.

Sunt într-un tot în asentimentul lui Émile Faguet, care spune la un moment dat :

... „Poate că sunt fericiți cei care n-au nevoie de o carte ca să cugete și, evident, foarte nenorociți cei care, citind, se mulțumesc numai cu ce gândește autorul; nu înțeleg ce plăcere pot avea aceștia și nici nu pot să mi-o închipui. Dar pentru cei care se află între cele două extreme, și socotesc că e cazul celor mai mulți dintre noi, cartea, această mică mobilă* a inteligenței noastre, acest mic instrument care activează înțelegerea noastră, acest motor al spiritului care vine în ajutorul lenei și mai ales în ajutorul insuficienței noastre și care ne dă plăcuta bucurie de a crede că gândim atunci când, poate, nu gândim deloc; cartea este un prieten prețios și foarte drag.”...

În afara faptului că am îndrăgit instantaneu această carte, cu ea totul este în ordine. „Merge” la sociologia lecturii.

Dar ce mă fac atunci când un filozof african face referiri critice asupra operei literare scandinave prin prisma religiei budiste? Desigur, e o ipoteză doar, dar dacă ar scrie cineva despre asta... Va trebui să citesc foarte bine!

Ce păcat că fiecărei cărți îi revine o singură cotă!

Ce bine că există „ Vedetele de subiect”!

*N.A. – Consider că traducerea din franceză utilizează eronat termenul de „mobilă” în loc de „mobil”, ca mijloc de transmitere...

BIBLIOGRAFIE

- ❖ Barthes, Roland, *Plăcerea textului*. Cluj : Editura Echinoc, 1994.
- ❖ Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*. Iași : Polirom, 1998.
- ❖ Eliade, Mircea, *Taina Indiei. Texte inedite*. București : Editura Icar, 1991.
- ❖ Faguet, Émile, *Arta de a citi*. București : Editura Albatros, s.a.
- ❖ Poenaru, Romeo, *Să citim mai repede și mai eficient*. București : Editura Științifică, 1990.
- ❖ Preda, Vasile, *Explorarea vizuală. Cercetări fundamentale și aplicative*. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- ❖ Sachelare, Octavian, *De la mentalitatea bibliofagă la „Evenimentul Zilei”*: (eseuri sociologice). Pitești : Editura Paralela 45, 1997.
- ❖ Slama-Cazacu, Tatiana, *Introducere în psiholingvistică*. București : Editura Științifică, 1968.
- ❖ **Teorii ale limbajului. Teorii ale învățării. Dezbateri dintre Jean Piaget și Noam Chomsky**. București : Editura Politică, 1988.
- ❖ Vasiliu, Emanuel, **Sens, adevăr analitic, cunoaștere**. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- ❖ Vlad, Ion, **În labirintul lecturii**. Cluj-Napoca : Editura Dacia, 1999.

Subtleties of Receiving the Written Messages

Abstract

There is a strong connection between human personality and the pleasure of reading; although humans do not born with personality, they become one while reading – communication in a larger sense – is part of it. For a better understanding of what he reads, or it is transmitted to him, man considers that it is absolutely necessary the existence of a perfect communion between the reader and the transmitter of the message, and also the use of a common language.

During decades, scientists tried to give definitions to different types of reading: vicious-reading, work-reading, pleasure-reading (A. Maurois); analitical-reading, critical-reading (N. Georgescu-Tistu); learning-reading, informational-reading, consultation-reading (C. Olăreanu). There are generally accepted types of reading, used in everyday life, but the most important types, used especially in a library, are analitical-reading and informational-reading (P. Cornea), because they allow a faster understanding of a book.

The reader, at his turn, has some obligations: to understand the message, to value it and to explain it. He must not take everything he reads for granted; he must not let the writer think for him. Reading must become a stimulant for thinking, some kind of „spiritual food” that will help the reader to evolve.

We may say that the reason for reading is not important; it does not matter if we read because we love to, because we have to or because we are bored; all that matters is that BOOK is probably the best way of spiritual progress.